

Projectvoorstel: *'De school die je voedt'*

Inleiding

Het gezond en verantwoord voeden van de wereldbevolking is een van de grote uitdagingen van onze tijd. Als groene onderwijsinstelling is het Nordwin College nauw betrokken bij voedselproductie: onze opleidingen raken de teelt, de productie, de verwerking en de distributie van versproducten. In deze sectoren wordt het belang van duurzaamheid vanuit economisch perspectief steeds sterker herkend. Daarnaast hebben we een maatschappelijke taak om onze leerlingen (VMBO, alle leerwegen) en studenten (MBO, alle niveaus) te onderwijzen op het gebied van gezonde voeding en de waarde van voedsel. Het belang van duurzaam omgaan met jezelf, je leefomgeving en je medemens staat omschreven in het Koersplan van Nordwin College.

Om de bewustwording van het belang om te werken aan een duurzame toekomst aan te wakkeren gebruiken we het VN programma EcoSchools. Momenteel voeren al onze VMBO en MBO 1&2 locaties in Buitenpost, Sneek, Leeuwarden en Heerenveen de Groene Vlag (de hoogste onderscheiding) en is ons MBO 3&4 hard op weg om dit te realiseren. De Groene Vlag betekent dat het proces om te werken aan duurzaamheid in het curriculum en in de bedrijfsvoering is geborgd op de scholen.

In dit kader is tijdens de laatste docentendag een workshop over The Natural Step georganiseerd. De ambitie die de deelnemers uitspraken was: We willen een school die je voedt! Met plezier pakken we deze ambitie in dit projectvoorstel op. Doel daarvan is dat we een school willen zijn waar jongeren en medewerkers elkaar in overdrachtelijke zin 'voeden' met nieuwe ideeën voor een duurzame toekomst. Maar ook dat we letterlijk een school willen zijn waar we producten gebruiken uit onze schooltuinen, kassen en dierverblijven, dan wel uit de directe omgeving, in de kantine en tijdens de lessen Voeding & Gezondheid.

Met een groene, gezellige en educatieve kantine waar, met herkenbare ingrediënten, gezonde en duurzame producten worden gemaakt en worden geconsumeerd brengen we onze missie tot leven. Namelijk om 'met passie en vakmanschap te leren en te inspireren om te werken aan een duurzame, mooie wereld'.

Projectbeschrijving

Elke locatie heeft in de afgelopen twee jaar al grote stappen gemaakt waar het de kantine betreft. Deze stappen zijn genomen vanuit de eerder genoemde passie en vakmanschap van de verschillende docenten. Daardoor is er ruim ervaring opgedaan over wat wel en wat niet werkt. Deze ervaring is ook uitgewisseld, maar heeft nog niet geleid tot een structureel kantine beleid. De moeilijkheid zit in:

1. Het op gelijkwaardig niveau betrekken van jongeren bij het samenstellen van een gezond en duurzaam kantine aanbod, waardoor zij blijvend betrokken zijn bij wat op school wordt geteeld, verwerkt en gegeten (en niet in de pauze en masse naar de dichtstbijzijnde supermarkt rennen).
2. Het op niveau houden van de school moestuinen / kassencomplexen.
3. Het structureel en geregeld aanbieden van gezonde maaltijden/snacks.

Met het project 'De school die je voedt' willen we voor deze drie problemen een oplossing zoeken. Voor een succesvolle aanpak hiervan is commitment nodig van de schoolleiding, de leerlingen en de conciërges en samenwerking met partners uit de omgeving. Vanuit alle scholen is door de EcoTeams uitgesproken volop te willen inzetten op dit thema. In de Ecoteams¹ zitten vertegenwoordigers vanuit alle geledingen van de school (management, leerlingen, ondersteunend personeel, docenten en ouders/betrokken bedrijfsleven). Ook de eerste aanzetten tot samenwerking met partners uit de omgeving zijn gezet, maar nog niet goed genoeg uitgewerkt. Deze partners hebben we nodig om de buitenruimte te verzorgen, bijvoorbeeld tijdens vakanties. En in sommige gevallen ook om de scholen te ondersteunen bij het klaarmaken van de kantineproducten. We denken daarbij aan partners die burgerkracht kunnen en willen leveren, zoals mensen die deels arbeidsongeschikt zijn verklaard, gepensioneerd zijn of werkloos. Het betrekken van mensen uit de omgeving bij het leer- en productieproces levert sociale innovatie op en kan het maatschappelijk draagvlak voor duurzaamheidsinitiatieven, bijvoorbeeld op het gebied van voedsel, vergroten. Ook vergroot de participatie van partners en de omgeving door concreet mee te werken in het project

Het toekomstbeeld is een school met een gezonde, gezellige en groene schoolkantine, waar duurzame producten worden aangeboden die zoveel mogelijk uit de eigen leeromgeving komen (buitenruimte, kassen en dierenverblijven). Aan de teelt, verwerking en het aanbieden van deze hapjes en maaltijden wordt gewerkt door leerlingen en docenten vanuit het curriculum, maar ook door externe partners van andere instellingen en uit de sociale omgeving van de school.

Nordwin gaat met leerlingen, docenten, partners en de omgeving stap voor stap werken aan de doelstelling 'De school die je voedt'. Elk schooljaar worden er stappen gezet die het einddoel dichterbij brengen. De projectaanpak wordt gebaseerd op The Natural Step, een methodiek die al 25 jaar wereldwijd wordt gebruikt om de meest ambitieuze duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren.

Niet meer en sneller stoffen uit de aarde in het milieu brengen dan de natuur kan verwerken;

Niet meer en sneller chemische stoffen in het milieu brengen dan de natuur kan verwerken;

De natuur niet sneller afbreken dan de tijd die nodig is om te herstellen

Geen dingen doen waardoor we mensen beperken in het vervullen van hun basisbehoeften.

1 De vier duurzaamheidsprincipes of 'spelregels' van The Natural Step

'De school die je voedt' wordt dus een gezamenlijke leerervaring tussen leerlingen, docenten, partners en omgeving. Niet alleen wordt er kennis uitgewisseld, maar ook worden competenties en onderlinge contacten ontwikkeld. De kennis en ervaringen worden onderdeel van het schoolcurriculum, waardoor ook komende generaties leerlingen participeren in het zich steeds verder ontwikkelende kantinebeleid. Omdat alle vier locaties van het Nordwin College hiermee aan de slag gaan bereiken we een groot deel van de provincie Fryslân – deze liggen immers wijd door de provincie heen verspreid.

¹ Op elke Nordwin-vestiging is een Ecoteam actief. Dit zijn actieve groepen bestaande uit leerlingen, docenten, onderwijsondersteunend personeel en management die werken aan verduurzaming van het Nordwin-college.

Aan het eind van het DuurzaamDoor jaar, dat loopt van januari 2015 tot januari 2016, hebben we de volgende punten gerealiseerd:

- We ontwikkelen met de verschillende betrokkenen (i.e. leerlingen, conciërge, management, ouders, docenten) binnen de school een scherpere visie op wat een groene, gezonde Nordwin-kantine is d.m.v. de aanpak van The Natural Step.
- We hebben met de jongeren samen een gezond en duurzaam kantine aanbod gerealiseerd, dat het Gezonde School certificaat van het Voedingscentrum draagt.
- Minimaal 10% van het aanbod komt van eigen schoolbodem en minimaal 10% van het aanbod bestaat uit streekproducten (overige producten zijn zoveel mogelijk biologisch en/of fair trade).
- Er zijn op elke locatie structurele samenwerkingsverbanden gelegd met externe partners die ons willen ondersteunen bij het onderhoud van de tuinen en het maken van kantineproducten.
- Er zijn op elke locatie door jongeren activiteiten en projecten uitgevoerd die henzelf en andere kantinegebruikers verder bewust hebben gemaakt van het belang van een groene, gezonde kantine (= versterken van de betrokkenheid, o.a. door inzet van sociale media).
- Op elke locatie is de buitenruimte versterkt. Invulling wordt door de partijen zelf bedacht maar mogelijke resultaten zijn kruidenbakken, fruitperken, gezamenlijke tuintjes met buurtbewoners, georganiseerde plantjesmarkt, innovatieve toepassingen zoals aquaponics en verticaal tuinieren, smaaklessen, inzet kantineproject, gezamenlijke maaltijden met buurtbewoners etc.
- Op elke locatie zijn er stappen gezet om de kantine als gezellige, groene, educatieve ruimte in te richten.
- Er ligt een Nordwin-breed gedragen groeidocument dat als uitgangspunt dient voor een structureel uit te voeren kantinebeleid, dat door de betrokkenen is opgesteld vanuit een breed en gedeeld begrip van duurzame voedselvoorziening inhoudt vanuit een integrale visie op duurzaamheid verzorgt door The Natural Step.
- Er ligt een casestudy van het proces en bovengenoemde doelen om andere partijen mee te inspireren. Dit verslag wordt actief gedeeld o.a. via social media.

Het project is na 2015 niet afgerond maar heeft, mede dankzij de financiële bijdrage van DuurzaamDoor, wel een stevige basis gekregen. De resultaten kunnen andere (groene) onderwijsinstellingen helpen om zelf ook stappen te zetten naar het worden van een duurzamere school. Nordwin College wil daarbij nadrukkelijk een inspirerende rol spelen en kennis delen. De kennis kan ingebracht worden bij andere relevante innovatie netwerken, zoals Voorop in de Vergroening (van de AOC Raad) en The Sustainable Chain Gang (duurzaam VO) en Duurzaam MBO.

Samenwerking binnen Nordwin College tussen de verschillende locaties én met externe partners en omgeving is essentieel voor het creëren van *‘De school die je voedt’*. Deze samenwerking bestaat deels maar moet deels ook nieuw vormgegeven worden. Samen wordt ontdekt, ontwikkeld en geleerd hoe co-creatie tot stand komt om te werken aan een ambitieuze doelstelling als *‘De school*

die je voedt. Welke rol een ieder kan vervullen, wat je van elkaar mag verwachten en hoe je dit stroomlijnt tot een succesvol resultaat. Samen wordt geleerd, gewerkt en ervaren hoe duurzame en gezonde voeding wordt verbouwd, geoogst en verwerkt tot lekkere producten. Samen met partners en betrokkenen wordt geteeld en gedeeld. Er wordt samen gegeten en geleerd.

Projectcoalitie

Het project *De school die je voedt* wordt gedragen door een projectcoalitie van de volgende drie partijen:

- Nordwin College
- The Natural Step
- IVN

Voor de uitvoering van het project wordt samengewerkt met vele partners en partijen. Voor een goede borging van de resultaten en het op lange termijn werken aan Nordwin College als zelfvoorzienende school zien wij op dit moment de gemeenten (Gemeenten Súdwest Fryslân, Leeuwarden, Heerenveen en Achtkarspelen) en welzijnsorganisaties (Het voedingscentrum en GGD) als belangrijke partners.

De samenwerking met deze partners is bedoeld voor langere termijn, ook na de periode van DuurzaamDoor.

Via deze partners willen we de omwonenden van de Nordwin-vestigingen bereiken die kunnen participeren in het project.

Het IVN ondersteunt het project met haar kennis en ervaring op het gebied van natuur en milieueducatie en het betrekken en verbinden van partijen. Ook verzorgt IVN *teach the teacher* training voor docenten van Nordwin College en biedt op elke schoollocatie van het Nordwin College ondersteuning bij de uitvoering van een gezond kantine beleid.

En partners

Gedurende de tijd dat Nordwin werkt aan het realiseren van *De school die je voedt* worden telkens nieuwe stappen gezet om dit doel te bereiken. Hierbij worden steeds partners gezocht die het project kunnen versterken. Het Nordwin heeft vele contacten en partners die betrokken zijn bij haar onderwijs. De contacten zijn vaak gekoppeld aan de verschillende activiteiten en het curriculum.

Voor dit project zijn verschillende partijen benaderd waaronder Landschapsbeheer Friesland (dorpslandbouw), Ecostyle, Dorpstuin Snakkerburen en Stadstuin Âsum. Ook zijn er concrete afspraken om op het terrein van het Nordwin College in Leeuwarden ruimte te bieden aan een burgerinitiatief m.b.t. tot voedselteelt. Verder zijn alle stadslandbouw initiatieven in de gemeente Leeuwarden in beeld en zijn er verkennende gesprekken gepland met de dorpslandbouw initiatieven in Makkum, Heeg en Sneek.

Het Voedingscentrum heeft toegezegd deel te willen nemen aan het project en doet dit op eigen kosten. Hiernaast participeert de gemeente Leeuwarden in de ontwikkelingen van bijv. stadslandbouw en het op kleine schaal verbouwen van voedsel. Hierbij is er al veelvuldig contact tussen gemeente, Nordwin en de vele stadslandbouw initiatieven in de gemeente. Ook zoekt de

gemeente Leeuwarden een aantal voorbeeld projecten waarbij het gaat om een koppeling tussen het verbouwen van voedsel en educatieve activiteiten. Dit project past hier naadloos bij.

Omdat de gemeente Súdwest-Fryslân ook gaat werken en denken vanuit The Natural Step methode is er contact met deze gemeente. Ook heeft de gemeente Súdwest-Fryslân middelen beschikbaar voor de uitvoer van activiteiten die passen binnen The Natural Step methode.

Bij andere partners zoals de gemeenten Achtkarspelen en Heerenveen en de GGD zijn de contactpersonen bekend maar nog niet benadert m.b.t. tot dit project.

Voor de verdere verduurzaming van Nordwin en het realiseren van een 'School die je voedt' is het ook nodig om nieuwe contacten en partners te zoeken die specifieke gezichtspunten, ervaringen en kennis rondom duurzame voeding en voedselvoorziening inbrengen. Met deze partners en contacten wordt een langdurende relatie opgebouwd om samen te werken aan een duurzaam Nordwin College.

Hierbij moet worden opgemerkt dat er veel partners zijn die goed op ons project aansluiten en die daar welwillend tegenover staan. De verwachting is dat gedurende de looptijd van het project meer partijen in beeld komen die in een later stadium betrokken worden. Enerzijds om niet op voorhand een hele organisatie op te tuigen. Anderzijds omdat pas gaandeweg het project duidelijk wordt wie we nodig hebben bij de uitvoering. Voorbeelden van toekomstige partners zijn: de stichting Permacultuur, bedrijven actief op het gebied van verticaal tuinieren en telen met led verlichting, Stichting Zaadgoed, etc.

Op dit moment is het dus nog niet helder wie al deze toekomstige partners worden maar de verwachting is dat ook Hogeschool Van Hall Larenstein en ROC De Friese Poort hier een rol gaan spelen. Mogelijk dat ook de WUR benaderd wordt voor het inbrengen van kennis.

Fasering 'De school die je voedt'

Fase 1: voorbereiding - januari - februari 2015

Het werken aan een zelfvoorzienende school heeft vele aspecten en is een reis met vele stappen. Het gaat om een gezonde kantine, de voedselproductie, inrichting van de binnen- en buitenruimten, bewustwording van jongeren én volwassenen etc. Op al deze vlakken wordt stap voor stap gewerkt om Nordwin College, op duurzame wijze, zelfvoorzienend te maken. We willen dit doel bereiken met de 'spelregels' voor volledige duurzaamheid en het planningsproces van The Natural Step als kader.

De stappen beginnen allemaal met een gedegen voorbereiding. In deze voorbereidingsfase worden de volgende activiteiten ondernomen:

- Vormen van een kerngroep van partners met wie we deze reis starten. In deze fase benaderen wij de genoemde gemeenten en de welzijlsorganisaties om ze aan dit project te verbinden. Daarbij gaan

2 Het planningsproces van The Natural Step

wij uit van een samenwerking op de langere termijn. De partners worden meegenomen in het proces en actief betrokken bij het halen van de resultaten.

- Bewustwording en visievorming (de A-stap uit het Natural Step proces) binnen Nordwin. Hierbij wordt samen met de directie en met de Ecoteams verkend wat duurzame voedselvoorziening is en gewerkt aan een gezamenlijke visie en doelen voor *'De school die je voedt'*. Het resultaat hiervan is een gezamenlijke visie op de invulling van een zelfvoorzienende school op basis van volledige duurzaamheid, en specifieke doelen om hier aan te werken. De visie en doelen zijn voor langere termijn. Ze vormen het richtpunt voor de komende jaren om te werken aan het worden van *'De school die je voedt'*.
- Gereedheidsanalyse uitvoeren. Hiermee brengen we de huidige realiteit in kaart (de B-stap uit het Natural Step proces). Nordwin werkt al jaren aan verduurzaming van haar school en onderwijs. In de gereedheidsanalyse wordt in beeld gebracht welke stappen er op het gebied van duurzaamheid al gezet zijn en hoe dat van belang is voor het bereiken van de gestelde doelen. Hiermee wordt ook inzichtelijk hoe ver Nordwin afstaat van het realiseren van haar visie en doelen voor *'De school die je voedt'*. Dit is nodig voor de volgende fase
- Inventariseren van verdere belanghebbenden en contacten. In deze fase wordt al nagedacht over welke andere belanghebbenden of partners dit project kunnen versterken.

Fase 2: Creative stappen en planvorming - februari - april 2015

Na fase 1 is er een gezamenlijk bewustzijn over wat duurzame voedselvoorziening betekent voor Nordwin College en is er een gezamenlijke visie en doelen voor *'De school die je voedt'*. De volgende stap is het bedenken van creatieve ideeën voor concrete acties, projecten en maatregelen om stap voor stap te werken aan het realiseren van *'De school die je voedt'*. (de C-stap uit het Natural Step proces).

Hiervoor wordt in bijeenkomsten met directie, Ecoteams en partners gebrainstormd over wat voor projecten, acties en maatregelen allemaal kunnen bijdragen aan het realiseren van de visie en doelen. Dit levert een veelkleurig palet aan ideeën op. Deze worden uitgewerkt in een plan en per locatie geprioriteerd, in de tijd gezet en uitgevoerd. (de D-stap uit het Natural Step proces).

De acties, projecten en maatregelen voor de korte termijn (tot januari 2016) worden uitgewerkt in concrete actie- of projectplannen. Hierbij wordt speciaal aandacht besteedt aan hoe maatregelen, kennis en ervaringen in de organisatie geborgd kunnen worden. Daarbij wordt ook gekeken welke andere partners of partijen nog nodig zijn om de uitvoering te ondersteunen of te versterken.

Aandachtspunt is het teeltseizoen voor de acties en projecten die daar afhankelijk van zijn. Bij de prioritering wordt ook gekeken naar de *return on investment* van de verschillende stappen.

Fase	Okt	Nov	Dec	Jan 2016				
3. Uitvoering								
4. Evaluatie en vervolg				Vervolg	na	Duurzaam	Door	

Financiën

Begroting

Fase1 Voorbereiding				Totaal
	Nordwin College	The Natural Step	IVN	
<i>Vormen van een kerngroep</i>	10 uren à €80	10 uren à €80	10 uren à €80	€2.400
<i>Bewustwording en Visievorming</i>	40 uren à €80	40 uren à €80	10 uren à €80	€7.200
<i>Gereedheidsanalyse uitvoeren</i>	20 uren à €80	40 uren à €80	0 uren à €80	€4.800
<i>Inventariseren contacten</i>	20 uren à €80	10 uren à €80	0 uren à €80	€2.400
				€16.800
Fase2 Planvorming				
<i>Bedenken van ideeën voor acties</i>	30 uren à €80	40 uren à €80	10 uren à €80	€6.400
<i>bijeenkomsten organiseren</i>	20 uren à €80	40 uren à €80	10 uren à €80	€5.600
<i>uitwerken naar concrete plannen</i>	30 uren à €80	50 uren à €80	20 uren à €80	€8.000
				€20.000
Fase3 Uitvoering				
<i>Actie en projecten selecteren</i>	120 uren à €80	30 uren à €80	30 uren à €80	€14.400
<i>Monitoring proces en leermomenten</i>	100 uren à €80	60 uren à €80	30 uren à €80	€15.200
<i>Acties en resultaten communiceren</i>	50 uren à €80	40 uren à €80	30 uren à €80	€9.600
				€39.200
Fase4 Evaluatie en vervolg				
<i>Evalueren van genomen stappen</i>	30 uren à €80	20 uren à €80	10 uren à €80	€4.800
<i>Resultaten vastleggen en communiceren</i>	30 uren à €80	30 uren à €80	10 uren à €80	€5.600
<i>Schrijven casestudy</i>	20 uren à €80	30 uren à €80	40 uren à €80	€7.200
<i>Vervolgstappen beschrijven en vastleggen</i>	40 uren à €80	20 uren à €80	20 uren à €80	€6.400
<i>Bijeenkomst organiseren</i>	20 uren à €80	10 uren à €80	10 uren à €80	€3.200
				€27.200
Totaal	580 uren à €80	470 uren à €80	240 uren à €80	
Totaal	€46.400	€37.600	€19.200	€ 103.200

<i>Externe deskundige</i>				€7.500,-
<i>Materiaalkosten</i>				€5.000,-
<i>Promotie en marketing</i>				€2.500,-
<i>Overige</i>				€5.000,-
Totaal				€123.200

De geraamde kosten voor dit project zijn in totaal **€123.200,-** euro. Dit bedrag is **inclusief BTW**.

Dekking

De dekking bestaat uit een bijdrage van de volgende partijen:

	Dekking	In uren
<i>Provincie Fryslân</i>	€60.000,-	
<i>Nordwin College</i>	€20.000,-	250 uren
<i>The Natural Step</i>	€15.000,-	187,5 uren
<i>IVN</i>	€ 5.000,-	62,5 uren
<i>Gemeenten</i>	€10.000,-	
<i>Andere onderwijsinstellingen</i>	€ 5.000,-	62,5 uren
<i>Welzijnsorganisaties</i>	€ 4.100,-	
<i>(groen) Bedrijfsleven</i>	€ 4.100,-	
Totaal	€123.200	

Leeuwarden, 29 augustus 2014

